

Tıp Eğitiminde Değişim - Yönetim ve Örgütlenme

Emin ALICI*, Sedef GİDENER**

*Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı**
*Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Farmakoloji Anabilim Dalı***

ÖZET

Dünyada pek çok ülkede sürdürülmekte olan klasik tıp eğitiminin toplumun sağlık gereksinimlerine cevap vermede yetersiz kalması nedeni ile 1988 yılında yayınlanan Edinburg deklarasyonu ile geleceği sorgulayan, sorunları çözebilen ve mesleki uygulamalarına kendi bilgilerini aktarabilen hekimler yetiştirilebilmesi için mezuniyet öncesi eğitimin değişmesi gereği vurgulanmıştır. Ülkemizde ise yetişen hekimlerin pek azının ülke gereksinimlerine uygun nitelikler taşıdığı TBMM tarafından 1992 yılında yaptırılan bir araştırmanın sonuç raporu ile yayınlanmıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi (DEÜTF) ise bu nedenlerle eğitiminde köklü değişiklikler yapma kararını alarak 1997-1998 öğrenim yılından itibaren, temel amacı toplumun sağlık sorunlarına çözümler üretebilecek hekimler yetiştirmek için yenilikçi bir tıp eğitimine geçerken eğitim için örgütlenmesinde ve yönetim anlayışında da değişiklikler yaşamıştır.

Anahtar sözcükler: Eğitim, Probleme-dayalı öğrenme, Değişim, Örgütlenme

SUMMARY

In several countries of the world, failure of classical medical education to respond to health needs of the society, led to the Edinburgh Declaration, in 1988, which advocates for a change in undergraduate medical education in order to raise physicians who can plan ahead, solve problems and transfer their knowledge into their professional practices. The final report of a research on suitability of our physicians' training to meet country's needs, conducted by the Turkish National Assembly in 1992, stated that very few of the MDs educated in our country had the qualifications complying with national requirements. Taking this fact into consideration, Dokuz Eylül University School of Medicine made a resolution to make radical changes in its educational system. As of 1997-1998 academic year, an innovative medical education program aiming to train physicians capable of producing solutions for society's health problems was under way. Some important changes in its educational organisation and governance were also experienced.

Key words: Education, Problem-based learning, Alteration, Organizational structure

Dünyada pek çok ülkede sürdürülmekte olan klasik tıp eğitiminin toplumun sağlık gereksinimlerine cevap vermede yetersiz kaldığı gözlenmiş, bu sorun eğitimcileri ve hekimleri çözüm arayışlarına yönlendirmiştir. Tıp eğitimini değerlendirmek için bir araya gelen Dünya Tıp Eğitimi Birliği Ağustos 1988'de yayınladıkları Edinburg Deklarasyonu ile geleceği sorgulayan, sorunları çözebilen ve mesleki uygulamalarına kendi

bilgilerini aktarabilen hekimler yetiştirebilmek için mezuniyet öncesi eğitimin değişmesi gerektiği kararına varmışlardır.

Tıp eğitiminde değişime yol açan temel nedenler nelerdir?

1- Tıp alanındaki hızlı bilgi birikimine ayak uydurma güçlüğüdür. Bu durum göz önüne alındığında, bu

kadar hızlı değişen bilgilerin ne kadarının ve nasıl öğretileceği konusunda bir arayışın ortaya çıkması son derece doğaldır. Tıpta olağanüstü bir hızla artmakta olan bilgi birikimi, iletişimdeki gelişmeler sonucunda çok büyük bir hızla ve çok büyük bir grup tarafından paylaşılabilir hale gelmiştir. Bu da farklı konularda uzmanlaşmış olan kişilerde, eğitilenlere her geçen gün biraz daha fazla bilgi aktarılması gerektiği görüşünü desteklemiş, mutlaka öğretülmesi gerektiği düşünülen eğitim programları arttıkça artmış, neyin gerekli neyin gereksiz olduğu tam bir karmaşa haline gelmiştir. Bu durum bir yandan tıp eğitimi sırasında öğrenilmesi gereken bilgilerin seçilerek ele alınmasını diğer yandan da öğrencilere mezuniyet sonrasında da yeni bilgilere ulaşma ve bunlardan yararlanma becerisinin kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca her uzmanlık alanının müfredat hazırlarken ve bilgileri aktarırken birbirinden bağımsız hareket etmesi programların iyice yüklenmesine neden olurken, bu özelleşmiş bilimsel bilgilerin ne için verildiği, nerede, ne zaman kullanılacağı veya kullanılıp kullanılmayacağı konusu genellikle göz ardı edilmiştir.

- 2- Klasik sistemde fragmanlar halinde verilen bilgiyi kendiliğinden sentez, analiz ve entegre etmesi beklenen öğrenciler, düşünmeden sınav için ezberledikleri bilgileri kısa süre içinde unutmaktadır. Öğrencinin edindiği bilgileri sentez, analiz ve entegre etme becerilerini geliştiren, bilgiyi kendisine mal edebildiği bir sisteme gereksinim vardır.
- 3- Öğrenciye aktarılan bilgiler meslek hayatına başladıktan sonra karşılaştığı sorunları çözmede yeterli olmamaktadır. Konferanslar şeklinde anlatılan bilgi, özellikle temel bilimlerde, en iyi biçimde sunulsa dahi sağlık sorunları ile entegre edilmediği takdirde, neden ve niçin öğrenildiği anlaşılamadığından kalıcı olmamaktadır. Mezun olan hekimlerin %90'ı pratisyen hekim olarak sağlık ocaklarında çalışmak durumunda oldukları için, tıp eğitimi verilen mekanları hastaneler ile kısıtlamayıp sağlık hizmeti verilen tüm birimlere yayma gerekliliği vardır. Öğrenci daha çok üçüncü basamak sağlık hizmeti veren referans merkezi konumundaki üniversite hastaneleri

içinde topluma dayalı bir tıp eğitiminden ve var olan, yaşayan sağlık sisteminden çok uzakta bir eğitim almaktadır. Bu da mezuniyet sonrasında yeni mezun hekimlerin çalışma ortamlarında ciddi sıkıntılar çekmelerine neden olmaktadır. Beklentilerinin çok ötesinde zor koşullarda ve daha da önemlisi hazırlıksız yakalanan hekimlerde zaten eksik olan motivasyon giderek yok olmakta, bu kısır döngü hem sağlık hizmetlerine olumsuz yansımakta hem de bireysel anlamda doyumsuz, mutsuz ve karamsar hekimlerin giderek artmasına neden olmaktadır.

- 4- Sağlık hizmetinin dağılımında ve toplumun hekimden beklentilerinde zamanla değişiklik olmuştur. Birinci basamak sağlık hizmetinde görev yapan hekimler sadece bireysel tedavi hizmeti değil, beraberinde toplum sağlığını geliştirecek koruyucu hizmetleri de sunabilmelidir. Buna ek olarak sağlık eğitimi, sağlık yönetimi, epidemiyoloji gibi toplum sağlığı ile yakından ilgili alanlarda bilgi sahibi olmalıdır. Klasik eğitim sisteminde sadece son yılda kısa bir staj aşamasında verilen bu tıp bir eğitimin sürekliliği de olmadığı göz önüne alındığında yeterliliği tartışmalıdır.
- 5- Klasik eğitim sisteminde öğrencinin hekim-hasta, hekim-hasta yakını ve hekim-hekim iletişim becerilerini olumlu yönde geliştirecek özel bir eğitim yapılmamaktadır. Özellikle hastayla gerekli yakınlığı ve güven ilişkisini kurma, hastayı bir bio-psiko-sosyal varlık olarak değerlendirebilme becerisi kazanmaya yönelik herhangi bir eğitim almayan hekimin, hastaya yaklaşımı bireysel farklılıklar göstermektedir.
- 6- "Herhangi bir ülkede tıp eğitimi için en üstün standart yerel gereksinimleri en iyi karşılayan eğitimidir" felsefesi unutulmadan tıp eğitim müfredatları toplumun öncelikli sağlık problemlerine ağırlık vererek hazırlanmalıdır.

Türkiye'de tıp eğitimi değişmeli midir?

Ulusal sağlık göstergeleri, ülkemizdeki sağlık düzeyinin kaygı verici boyutlarını göz önüne sermektedir. Yetişen hekimlerin pek azının ülke gereksinimlerine uygun nitelikler taşıdığı gerçeği, TBMM tarafından

1992 yılında yaptırılan bir araştırma ile ortaya konmuştur. Ülkemizin sağlık sorunlarının çözümü için; öncelikli sağlık sorunlarımızın saptanması, uygun örgütlenmenin yapılandırılması, yeterli miktarda kaynak ayrılması, işgücü planlaması yapılması ve tıp fakültelerinin nasıl bir hekim yetiştirmeyi amaçladıklarını tanımlayarak eğitim hedeflerini bu bağlamda ortaya koymaları gereklidir. Son yıllarda Türkiye’de mezuniyet öncesi tıp eğitiminin amaç ve hedefleri konusunda bir karmaşa yaşanmaktadır. Bu karmaşanın nedenleri;

- Tıpta Uzmanlık Sınavı’nın (TUS) hem öğrenciler hem de tıp fakülteleri tarafından mezuniyet öncesi tıp eğitiminin odak noktasına konmuş olmasıdır. Fakültelerin başarısı, TUS’u kazanan öğrencilerinin sayısı ile ölçülür hale gelmiştir. Bu durum, öğrencilerin anlamadan ezberledikleri, ansiklopedik ve birinci basamakta çok ender olarak kullanacakları uzmanlık düzeyinde bilgiler ile yüklenmesine yol açmaktadır.
- Öğrencilerin çalışacakları sistemi tanımamaları ve eğitimleri sırasında toplumun sağlık sorunlarını çözebilecek bilgi, beceri ve tutumu edinememeleri; mezuniyet sonrasında yabancılaşmaya, güdülenmenin azalmasına ve birinci basamak sağlık hizmeti sunmaktan kaçınmalarına yol açmaktadır.

Türkiye’de genelde eğitimin, özelde de tıp eğitiminin tartışmaya açılması gereklidir.

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi (DEÜTF) ise yetiştirdiğimiz hekimlerin toplumun sağlık gereksinimlerine yeterince yanıt vermediği gerekçesi ile eğitiminde köklü değişiklikler yapma kararını 11.12. 1996 tarihinde yapılan Akademik Kurul’da oybirliği ile alarak 1997-1998 öğrenim yılından itibaren, temel amacı toplumun sağlık sorunlarına çözümler üretebilecek hekimler yetiştirmek olan yenilikçi bir tıp eğitimine geçmiştir.

Değişim Nedir?

Değişim, bir sistemin, bir süreç veya ortamın belirli bir durumdan başka bir duruma planlı veya plansız olarak geçmesidir. Evren, dünya, bu bağlamda tam bir

eylemlilik içerisindedir. Bu eylemlilik yaşamın, insanlığın özünü oluşturur. İnsanlığın değişimi başlangıçta oldukça uzun, bir o kadar da bilinmeyen süreçleri kapsamakla birlikte, değişim ivmesi katlanarak artmıştır. Değişimin ivmesini belirleyen önemli faktörlerden birisi de üretim ilişkileri ve tarzı olmuştur. Nitekim tarıma dayalı, feodal toplumlarda değişim hızı yavaştır. Bu toplumdaki insan toprağa bağlı ve kadercidir. Sanayi toplumunda ise kuralcı, hiyerarşik yapılanma, denelebilir bir değişimi gündeme gelmiştir. Değişim ve bilgi, karşılıklı birbirini etkileyerek gelişmiştir. İletişim teknolojisindeki gelişmeler, bilginin dolaşımı ile birlikte bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Günümüzde artık sözünü ettiğimiz toplum bilgi toplumu, sözünü ettiğimiz insan ise bireysel ve toplumsal sorumluluğu, çevre bilinci, düşünce ve ifade özgürlüğü ile yaratıcı insandır.

Değişim Sürecini Nasıl Yaşamalıyız?

Değişimin başlangıç noktası, değişime gereksiniminin fark edilmesidir çünkü, fark edilen sorun yoksa, değişime de gerek yoktur. Sorunlar ise ancak geri bildirimler ile ortaya çıkarılabilir ve sorunları saklama, sorunlardan kurtulmayı sağlamaz. Her bir sorun, bir iyileştirme fırsatı olarak değerlendirildiği zaman ilerleme kaydedilebilir.

Çığ gibi büyüyen bilgi, bilgi kaynaklarının nitelik değiştirmesi, bilgisini yenileyemeyen mezunlar, bilginin entegre olmaması, bilginin gerekliliğe dayanmaması, bireylerin değişen sorumlulukları, iletişim becerisi eksikliği, toplumun yeni gereksinimlerinin her biri değişim gereğini fark etmemize yol açan sorunlardır. Değişen toplumumuzda sürekli öğrenen ve bilgiye ulaşmayı bilen, iletişim kurabilen, sorun çözen, yaratıcı, bilimsel ve yapıcı düşünen, insanlık ve çevre sorunlarına duyarlı, mesleki değerlere ve etiğe önem veren insan üpüne gereksinim duyulmaktadır. Bu gereksinimi karşılayabilmek üzere verilecek eğitimin özellikleri şu ana başlıklarla ifade edilebilir:

- Öğrenci merkezli ve etkin öğrenme temelinde
- Sorun çözme becerisini ve eleştirel düşünceyi geliştiren
- Bilimsel düşünce ve araştırma yaklaşımlarını kazandıran

- Mesleki becerilerde yetkinleştiren
- İletişim becerilerini geliştiren
- Mesleki değerler ve etik bakışı kazandıran
- İnsanlık ve çevre sorunlarının tartışıldığı

Eğitimde değişim, değişime kurumsal düzeyde gereksinim duyulması ile olasıdır. Bir kurumda olumlu bir değişim sürecinin başatılabilmesi için; çalışanların ortak değer yargularının ve ortak amaçlarının olması gerekir. Hepimizin bildiği bir çocuk öyküsü olan "Alice Harikalar Diyarında";

Alice: Bana buradan nereye gitmem gerektiğini lütfen söyler misin?

Kedi: Bu çoğunlukla senin nereye gitmek istediğine bağlı.

Alice: Nereye gideceğimi bilmiyorum.

Kedi: O zaman nereye gideceğin önemli değil.

Değişimin başatılabilmesi, doğru amaca yönelik, doğru eylem ve etkinliklerin, doğru biçimde yapılması ile olanaklıdır. Çağdaş tıp eğitiminin amaçları uluslararası standartta eğitim ile bilime, topluma ve sanayiye yönelik bilimsel araştırma ve kaliteli hizmet sunmak şeklinde özetlenebilir. Bilgi toplumunun nitelikleri göz önüne alındığında bu amaçlara ulaşabilmek için lisans eğitimi ve yönetiminde değişim olması gereği kolaylıkla anlaşılabilir. Burada sorun doğru eğitim yönteminin seçimidir.

Değişim süreci boyunca değişime bir dizi tepki gösterilir. Bu tepkiler başlangıçta red etme, sonra direnme, boş verme, merak etme, ilgi, katılım şeklinde sıralanır. Değişimin yaratılması için çalışanlar geliştirilmeli ve eğitilmelidir. Ortak amaçların varlığı, doğru bilgilendirme, saygınlığın artırılması, fiziksel ortamın düzeltilmesi, ekonomik iyileştirme çalışanların memnuniyetini arttıran faktörler olmakla birlikte gerçek motivasyon faktörü, çalışanların üretim sürecine bilinçli katılımının sağlanması ile olur. Değişimi sağlamak üzere ön koşul öğretim elemanlarının ortak amaç etrafında, doğru eğitim yöntemini geliştirmek üzere; onların bilinçli, yaratıcı katılımlarına açık olmalıdır.

İyi öğrenci yetiştirmenin ana kuralları öğrenciye öğrenmeyi, sorgulamayı öğretmek, eleştirel düşüncüyü

aşlamaktır.

İyi bir eğitmenin görevi ise; öğrencinin, ilgi duymasını, merak etmesini, kuşkulmasını, sorgulamasını, araştırmasını, denemesini ve başarılı olmasını sağlamaktır.

Bir eğitim kurumunun başarısı ise;

- Sıfır hata.....tümü iyi yetişmiş mezunlar
- Kaliteli ürün.....uluslararası standartta uzmanlar
- Verimli çalışma.....amaca yönelik eylemler
- Sürekli değişim.....sürekli gelişme
- Katılımcı yönetim anlayışı ile ölçülebilir.

Katılımcı yönetim anlayışında, eğitmenlerin ve eğitilenlerin tümü sorunların saptanmasına, süreçlerin geliştirilmesine, çözümüne, hedeflere ulaşılmasına zihinsel güçleri ile katılırlar. Yöneticinin değişim sürecindeki motive edici gücü vizyonundan kaynaklanır. Bu süreçte yönetici "Kurumun bütün elemanları çok önemlidir, çok saygındır ve başarıda aynı oranda pay sahibidir" görüşünü benimseyerek çalışanları ön plana çıkarmalı, yetkilerini devretmeli ve yatay iletişim kurmalıdır. Yöneticinin görevi ise birey ve kurumlar arası işbirliğini sağlamak, sorunlara çözüm üretimini artırmak, üretim sürecinde sinerjik etki sağlamak, suçluyu aramak yerine sorunun nedenini arayarak sorunların gizlenmesini en aza indirmektir.

Sondan bir önceki söz: Değişim için çaresiz değilsiniz, çare "Siz"siniz.

KAYNAKLAR

1. Abacıoğlu H, Çamsarı T, Atabey N, Alıcı E. Tıp eğitiminde probleme dayalı öğrenme:Dokuz Eylül yaklaşımı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi (Baskıda).
2. Albanese MA, Mitchell S. Problem-based learning: a review of literature on its outcomes and implementation issues. Academic Med. 1993;68:52-81.
3. Huppertz C. The essential role of the student in curriculum planning, Medical Education, 1996;30:9-131,
4. New Undergraduate Medical Curriculum 1996 University of Liverpool, Faculty of Medicine, March 1995.
5. Parsell GJ, Bligh J. The changing context of

- undergraduate medical education. *Postgrad Med J*. 1995;71:397-403.
6. Schmidt HG. Foundations of problem-based learning: some explanatory notes. *Med Educ*. 1993;27:422-432.
 7. Taylor WC, Moore GT. Health promotion and disease prevention: integration into a medical school curriculum. *Medical Education*, 1994;28:481-487.
 8. Tıp Eğitimciliği Sempozyumu Program ve Özet Kitabı, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi: 1996;22-23.
 9. T.B.M.M. Araştırma Komisyonu. Türkiye’de Tıp Eğitimi: Öğrenci Boyutu. Cilt I. Ankara, 1991.
 10. Topuzoęlu A, Aksakoęlu G, Kılıç B. Tıp eğitimi açısından Türkiye’nin sağlık öncelikleri. *Toplum ve Hekim*. 1997;12: 27-31.
 11. Türkiye Sağlık İstatistikleri 1997. Türk Tabipleri Birliği, Ankara 1997.